

Dr hab. Marek GRUCHELSKI Prof. WSM
Emeritus Dr Józef NIEMCZYK
Warsaw Management University, Poland
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, Polska

DEVELOPMENTAL NEEDS OF THE POLISH AGRI-FOOD SECTOR AND THE PROPOSED ACTIONS UNDER THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION®

Potrzeby rozwojowe polskiego sektora rolno-żywnościowego
a proponowane działania w ramach wspólnej polityki rolnej Unii
Europejskiej®

*The authors would like to thank Mr. Marcin Gruchelski for considerable editorial help
in preparing of this article*

Mistakes made in Polish agricultural policy after 1989, rather than eliminated after Poland's accession to the EU in 2004, have a chance to be corrected by implementing the actions provided for in the Strategy for sustainable development and the Strategy for sustainable development of rural areas, agriculture and fisheries 2030. First of all, it is necessary to start egalitarian (and not elite) development of Polish agriculture, and this means that it is necessary to activate the production and economy of all agriculture, and not only development farms. This is particularly important for smaller farms, which are largely excluded both in production and on the agri-food market. Such an elite and pro-corporate agricultural policy threatens food security, especially in the case of socio-economic and political-military crises, and adversely affects the natural environment.

Changes in Polish agricultural policy should be favored by the proposals put forward by European Commission, including Commissioner for Agriculture Janusz Wojciechowski, with regard to the future common EU agricultural policy. Generally, it is proposed to create so-called European Green Deal through the egalitarian economic support of all farms, including smaller ones, which by their very nature guarantee sustainable development because they generally produce in a closed cycle, as well as their management is environmentally friendly. Unfortunately, these proposals may be relatively unrealistic in view of the anticipated economic crisis. The feasibility of the proposed directions for the development of EU agriculture may be increased by the proposed renationalization of the common agricultural policy.

Key words: sustainable development, food processing, agricultural policy, European Union.

Błędy popełniane w polskiej polityce rolnej po 1989 roku, a nie wyeliminowane po akcesji Polski do UE w 2004 roku, mają szansę na skorygowanie poprzez wdrożenie działań przewidzianych w Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. Przede wszystkim, niezbędne jest rozpoczęcie realizacji egalitarnego (a nie elitarnego) rozwoju polskiego rolnictwa, a to oznacza, że niezbędne jest aktywizowanie produkcyjno-ekonomiczne całego rolnictwa, a nie tylko gospodarstw rozwojowych. Szczególnie istotne jest to w odniesieniu do gospodarstw mniejszych obszarowo, w praktyce w dużym stopniu wykluczonych zarówno w produkcji, jak i na rynku rolno-żywnościowym. Tak realizowana elitarna i prokorporacyjna polityka rolna zagraża bezpieczeństwu żywnościowemu (food security), zwłaszcza w przypadku kryzysów społeczno-gospodarczych i polityczno-militarnych oraz niekorzystnie oddziałuje na środowisko naturalne.

Zmianom w polskiej polityce rolnej powinny sprzyjać propozycje Komisji Europejskiej, w tym Komisarza do spraw rolnictwa Janusza Wojciechowskiego, w odniesieniu do przyszłej wspólnej polityki rolnej UE. Generalnie, proponuje się kreowanie tzw. Europejskiego Zielonego Ładu poprzez egalitarne wsparcie ekonomiczne wszystkich gospodarstw rolnych, w tym mniejszych obszarowo, które z natury swojej gwarantują rozwój zrównoważony, ponieważ produkują na ogół w obiegu zamkniętym, jak również ich gospodarowanie jest przyjazne środowisku naturalnemu. Niestety, propozycje te mogą być względnie nierealne wobec przewidywanego kryzysu gospodarczego. Realność proponowanych kierunków rozwoju rolnictwa unijnego może zwiększać proponowana renacjonalizacja wspólnej polityki rolnej.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, przetwórstwo spożywcze, polityka rolna, Unia Europejska.

INTRODUCTION

The *Strategy for Responsible Development* assumes that the country's development will be socially and territorially balanced. The essence of sustainable development is also the protection and conservation of the natural environment. In relation to agriculture and rural areas, it concerns both living conditions in the countryside and in agriculture, food security, but also the natural environment [8, p. 156].

Polish agricultural policy after 1989 does not stimulate the sustainable development of agriculture and its surroundings. It dominates activities forcing area restructuring, instead of egalitarian activities, activating productively and economically family farms in all area groups, which is in line with the constitutional provisions on family farms. In addition, the natural environment of agriculture and the countryside is treated in an exploitative manner, urban chaos appears in the rural space, and the natural environment is shrinking – especially outside of Natura 2000 areas.

A particularly elite development model is implemented after Poland's accession to the European Union (EU), in which the development of the so-called development farms, which in effect causes the so-called deagrification of agriculture and villages, manifested e.g. in the disappearance of massive livestock farming. This raises many contradictions and adverse phenomena in agriculture and its surroundings. First of all, it is not fully used (or not used at all in the event of abandonment of both plant and animal production) production potential of smaller areas, including several hectares of family farms. These farms, with proper production and market activation and the right direction of production, with a possible complementation to the activities of rural residents for production in the non-agricultural sector are able to provide a satisfactory level of agricultural income. Unfortunately, this type of comprehensive activities in terms of agricultural production and market activation, adapted to the needs of smaller farms, did not include any of the pre-existing rural development programs. In addition, the possibilities of so-called work at a distance arise in the performance of tasks for enterprises and institutions in large urban centers. The existing coronavirus pandemic is likely to significantly expand the scope of work performed remotely, both nationally and internationally. This is a particularly important factor for finding a job and income corresponding to women who generally have higher qualifications in rural areas than men.

The agri-food sector is becoming more and more corporate at the expense of small producers, including farmers. As J. Zegar writes - *All farms should be of interest to agricultural policy [...]*. Meanwhile, as he writes - *The dominant global tendency is to strive to ensure food security based on a global corporate system (large retail chains)* [8, 19, 20]. This is demonstrated, for example, by the very high import intensity of Polish agri-food exports. This export is growing, and with it the agri-food import is growing, at the expense of the unused production potential of smaller family farms. Elite and somewhat corporate Polish agricultural policy is a direct or potential (in the event of socio-economic or political-military crises) a threat to national food security. It is worth emphasizing that it shrinks and degrades the natural environment and natural and landscape space, which is directly related to the concentration and intensification of the

Polish agri-food sector. The quality of life in the countryside is deteriorating, which, among other things, limits the prospects for the development of agritourism, which is important both for rural development and for cheap and ecological recreation for urban residents.

The development trends and accompanying phenomena presented above are contrary to the principle of responsible and sustainable development. One can even talk about the productive exclusion of smaller farms. Proper implementation of the strategy of responsible and sustainable development, in line with social expectations and suggestions, is an opportunity to implement actions that eliminate or at least limit the mentioned contradictions and adverse phenomena. *Report on public consultations about the 2030 Strategy for Sustainable Development of Rural regions, Agriculture and Fisheries* contains many interesting comments which, when taken into account, can have a positive impact on the relevance and effectiveness of actions envisaged under the Strategy.

The purpose of this study is to articulate real needs for the development of the Polish agri-food sector, in the light of the statements of Janusz Wojciechowski - the new Commissioner for Agriculture in the European Commission (EC).

WSTĘP

W *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* zakłada się, że rozwój kraju będzie społecznie i terytorialnie zrównoważony. Istotą rozwoju zrównoważonego jest również ochrona i konserwacja środowiska naturalnego. W odniesieniu do rolnictwa i obszarów wiejskich, dotyczy on zarówno warunków życia na wsi i w rolnictwie, bezpieczeństwa żywnościowego, ale również środowiska przyrodniczego [8, s. 156].

Polska polityka rolna po 1989 roku nie stymuluje zrównoważonego rozwoju rolnictwa i jego otoczenia. Dominują w niej działania wymuszające restrukturyzację obszarową, zamiast działań egalitarnych, aktywizujących produkcyjno-ekonomicznie gospodarstwa rodzinne we wszystkich grupach obszarowych, co jest zgodne z zapisami konstytucyjnymi dotyczącymi gospodarstw rodzinnych. Ponadto, otoczenie przyrodnicze rolnictwa i wsi jest traktowane w sposób eksploatorski, w przestrzeni wiejskiej pojawia się chaos urbanistyczny, a środowisko naturalne kurczy się – zwłaszcza poza obszarami Natura 2000.

Szczególnie elitarny model rozwoju jest realizowany po akcesji Polski do Unii Europejskiej (UE), w ramach którego preferuje się rozwój tzw. gospodarstw rozwojowych, co w efekcie powoduje tzw. dezagrifikację rolnictwa i wsi przejawiającą się np. w zaniku masowego chowu zwierząt gospodarskich. Rodzi to wiele sprzeczności i niekorzystnych zjawisk w rolnictwie i jego otoczeniu. Przede wszystkim, nie jest w pełni wykorzystywany (lub w ogóle nie jest wykorzystywany w przypadku zaniechania produkcji zarówno zwierzęcej, jak i roślinnej) potencjał produkcyjny mniejszych obszarowo, w tym kilkunastohektarowych gospodarstw rodzinnych. Gospodarstwa te, przy właściwej aktywizacji produkcyjno-rynkowej i odpowiednim kierunku produkcji, przy ewentualnym uzupełnieniu działalności mieszkańców obszarów wiejskich o produkcję w sektorze pozarolniczym są w stanie zapewnić zadowalający poziom dochodu rolniczego. Niestety tego typu

kompleksowych działań w zakresie rolniczej aktywizacji produkcyjno-rynkowej, dostosowanej do potrzeb gospodarstw mniejszych obszarowo, nie zawierał żaden z dotychczasowych programów rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto, w coraz większym stopniu rosną możliwości tzw. pracy na odległość w wykonywaniu zadań dla przedsiębiorstw i instytucji w dużych ośrodkach miejskich. Istniejąca pandemia koronawirusa prawdopodobnie w sposób zasadniczy rozszerzy zakres prac wykonywanych na odległość, zarówno w układzie krajowym, jak też międzynarodowym. Jest to czynnik szczególnie ważny dla znalezienia pracy i dochodów odpowiadających kobietom, które generalnie posiadają na obszarach wiejskich wyższe kwalifikacje niż mężczyźni.

Sektor rolno-żywnościowy staje się coraz bardziej korporacyjny kosztem drobnych producentów, w tym rolników. Jak pisze J. Zegar – *Przedmiotem zainteresowania polityki rolnej powinny być wszystkie gospodarstwa [...]*. Tymczasem, jak pisze dalej – *Dominującą tendencją światową jest zmierzanie do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego (food security – dopisek autorów) w oparciu o globalny system korporacyjny (wielkie sieci handlowe)* [8, 19, 20]. Świadczy o tym np. bardzo duża importochłonność polskiego eksportu rolno-żywnościowego. Eksport ten rośnie, a wraz z nim rośnie import rolno-żywnościowy, niejako kosztem niewykorzystanego potencjału produkcyjnego mniejszych obszarowo gospodarstw rodzinnych. Elitarna i poniekąd korporacyjna polska polityka rolna stanowi bezpośrednie lub potencjalne (na wypadek kryzysów społeczno-gospodarczych czy polityczno-militarnych) zagrożenie dla krajowego bezpieczeństwa żywnościowego (*food security*). Warto podkreślić, że kurczy się i degraduje środowisko naturalne i przestrzeń przyrodniczo-krajobrazowa, co jest bezpośrednio związane z koncentracją oraz intensyfikacją polskiego sektora rolno-żywnościowego. Pogarsza się jakość życia na wsi, co między innymi ogranicza perspektywy rozwoju agroturystyki, ważnej zarówno dla rozwoju wsi, jak i dla taniego i ekologicznego wypoczynku dla mieszkańców miast.

Przedstawione powyżej tendencje rozwojowe i towarzyszące im zjawiska są sprzeczne z zasadą odpowiedzialnego i zrównoważonego rozwoju. Można wręcz mówić o wykluczeniu produkcyjnym gospodarstw mniejszych obszarowo. Właściwa realizacja strategii odpowiedzialnego i zrównoważonego rozwoju, zgodna z oczekiwaniami i sugestiami społecznymi, stanowi szansę na realizację działań eliminujących lub przynajmniej ograniczających wspomniane sprzeczności i niekorzystne zjawiska. *Raport z konsultacji publicznych Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* zawiera wiele interesujących uwag, które uwzględnione mogą pozytywnie wpłynąć na trafność i skuteczność działań przewidzianych w ramach *Strategii*.

Celem artykułu jest wyakcentowanie realnych potrzeb dotyczących rozwoju polskiego sektora rolno-żywnościowego, między innymi w świetle wypowiedzi Janusza Wojciechowskiego – nowego Komisarza do spraw rolnictwa w Komisji Europejskiej (KE).

CONDITIONS FOR EGALITARIAN (SUSTAINABLE) DEVELOPMENT OF THE POLISH AGRICULTURAL FOOD SECTOR AND ITS ENVIRONMENT

In the socio-economic sphere, starting from 2015, there is a positive verification of Polish economic policy, in accordance with social expectations and the needs of economic development, and in accordance with the Polish national interest, as is the case in many, especially “old” EU countries. Comprehensive socio-economic changes will be implemented based on *Strategy for Responsible Development (SRD)*, and in the agri-food sector – on the basis of the *Strategy for sustainable development of rural areas, agriculture and fisheries 2030 (SZRWRiR)* [10, 13].

It is necessary to move away from the implementation of the elite in favor of egalitarian treatment of farms in Polish agricultural policy. This would aim to revive in a production and market area, somewhat excluded nowadays in this area, smaller farms, relatively more multifunctional farms than large farms. The Strategy (SZRWRiR) emphasizes that the multifunctional and sustainable agriculture model guarantees food security [13].

The basis for creating egalitarian development of agriculture are the provisions of the above-mentioned Strategies, while comprehensive administrative organizational and financial activities are necessary, including as part of the future rural development program (RDP 2021-2027).

Smaller, although sometimes over 20 hectares farms should *intensively organize and produce extensively*. This rule means the occurrence of smaller labor-intensive production lines on farms with relatively small use of industrial means of production, i.e. fertilizers, plant protection products, and industrial feed. It should be remembered that this guarantees higher food safety. At the same time, industrial means of production are widely used, except for organic farms, while labor-intensive production lines are still more preferred on smaller farms, although they also occur on large farms that employ external employees, including seasonal ones [3, 4].

However, at present, there is a tendency in Polish agriculture to limit production directions, including monoculture in plant production, which reduces soil fertility and at the same time adversely affects the natural environment. The revitalization of smaller farms will allow for a more widespread use of crop rotation management, and thus crop biodiversity.

The development of production and economic activation of smaller farms requires administrative support and activities in the field of:

- development of production niches (directions) for smaller farms (not only for organic farms), both as part of plant and animal production, as well as small processing (sold as part of direct sales). The necessity to look for niches for agricultural producers is highlighted in the *Strategy (SZRWRiR)*, as necessary in connection with the prospect of future loss of *cost competitiveness* in Polish agri-food exports;
- organization of wholesale (apart from direct sales, including the local and retail market functioning somewhat spontaneously), manufactured products,

their processing and export. A positive contribution to state intervention on the agri-food wholesale market is the creation of the Food Platform, which started buying operations on March 11 this year. When it comes to organizing the wholesale purchase of agricultural products, the producer groups may be just one of many desirable forms of empowerment on the market, especially for small farmers. In many cases, it seems more expedient to revive co-operative forms of buying agricultural products, partly supported by the state, which were liquidated after 1989;

- increasing controls on imported agri-food products, often of lower quality than domestic products, as postulated by the Visegrad countries chambers of agriculture [9];
- incentives for running smaller farms, including ones with intensive production, e.g. animal production, through simplification and certain decentralization (renationalization) of the EU's common agricultural policy, regulations and administrative and veterinary procedures, by supporting the start of young farmers, the higher the more intensive the direction of production on the farm [14].

According to the authors, administrative and veterinary regulations and procedures, are excessively developed, burdensome and not adapted to the essence of functioning of smaller area (traditional) farms, and are one of the main conditions for the production and economic exclusion of these farms and agricultural and rural deagrification, which also directly affects the food processing industry, including the production of regional products [2, 5, 6].

It should also be remembered that the protection and promotion of regional and traditional products is one of the most important factors affecting the sustainable development of rural areas. This not only contributes to the diversity of employment in rural areas by creating non-agricultural sources of income in the countryside, but also increases the income of agricultural producers and the food processing industry. It is highly important for remote areas and less-favored areas (LFA), as it prevents depopulation of these areas. The protection of regional production also significantly contributes to the attractiveness of rural areas and the development of agritourism [11].

The involvement of state administration in the process of creating egalitarian agricultural policy should be supported by the aforementioned renationalization of the EU's common agricultural policy, which, due to the large number of Member States, will never be able to fully solve the differing national agri-food sectors. Therefore, it is necessary to increase the competences of the Member States in creating agricultural policy adapted to the needs and specificity of a given agri-food and processing sector. Many of the comments contained in the *Report on public consultations about the 2030 Strategy for Sustainable Development of Rural regions, Agriculture and Fisheries* are concerning issues related to the production and economic activation of farms [12]:

- Note 33 it is stated, that creating a program should be considered for such activation of rural areas and agricultural production methods, as it would keep Polish citizens in the countryside. You have to realize that this is a difficult task, because agricultural production is by nature

relatively low profitable compared to non-agricultural production lines, and generally the income of the rural population is relatively low. The Strategy (SZRWRiR) provides for income disparity, compared to income, outside the rural and outside agriculture, respectively, for the rural population at only 75%, while for the agricultural population at only 68%;

- Note 24 states that the *demand for organic farming products is increasing in Poland*;
- Note 173 states that agricultural deagrification is most pronounced in areas with the most fragmented farm structure, where this leads to *the disappearance of the agricultural function*;
- Note 375 states that with regard to small processing on the farm, it is necessary to *support the processing of niche, regional and ecological products through promotion, purchase of machinery and technology (shortening of the food chain)*;
- One of the conditions for optimal production and economic activation of Polish farms is the gradual repolonization of the non-agricultural food sector (processing, wholesale market and somewhat retail) and restoration wherever possible and necessary, strong links between agriculture and the agri-food processing and food market (Note 236);
- Productive and economic activation of farms will consolidate their multi-functional character, including positive, protective and preserving impact on the natural environment. The destruction of "natural refuges" in land concentration processes should be prevented, and at the same time, further enhancing the pro-environmental functions of farms under Green Deal from EU funds allocated to "greening", concluded in Pillar II. This is shown in Note 4 and Note 5, where it is stated *that we are proposing to add a [...] paragraph - protection of small, biologically active elements of the agricultural landscape: ponds, streams, barks, wetlands and mid-field woodlands*;
- The revitalization of smaller farms will not only favor the development of spatial order in the countryside and agriculture, but also by arranging the rural and agricultural space will improve the quality of life and aesthetic feelings of managing farmers, which to some extent will consolidate the family farming system in agriculture.

The Strategy (SZRWRiR) states that there are *significant delays in regulating spatial management at the municipal level*. Note 102 of the *Report* also states that spatial development plans lack *designated land protection zones for agricultural production, and up to 70% of built-up areas are allocated in non-urban communes*. In note No. 546, the Association of Rural Municipalities of Poland states, among other things, that it is necessary to *introduce urban planning standards in spatial planning, taking into account landscape protection, revitalization of rural areas, and preventing excessive dispersion of settlement buildings* [7, 12].

ASSESSMENT OF THE PROPOSED MEASURES UNDER THE EU COMMON AGRICULTURAL POLICY AND THE PROBLEMS OF POLISH AGRICULTURE

A synthesis of actions in relation to the EU's common agricultural policy after 2020 is contained in the letter of the President of the European Commission – Urszula von der Leyen, addressed to Janusz Wojciechowski, Commissioner for Agriculture [15, pp. 4-5]. The letter obliges the Commissioner to prepare a new *long-term vision for rural areas, which will ensure a balance between EU-wide objectives and national priorities*.

Features of a modern and simplified common agricultural policy:

- Food production should be competitive (with use of digital technologies) as well as healthier, more sustainable, profitable and supportive for young farmers;
- Food production should be sustainable throughout the entire food chain “from farm to fork”, including the development of organic production;
- Food security should be implemented in parallel with environmental (and biodiversity) and climate goals, also by *reducing the use of pesticides, fertilizers and chemicals in Europe and abroad*;
- *The geographical indications system*, which contributes to maintaining high quality of food and protects European, cultural, gastronomic and local heritage, should be strengthened.

The proposed multi-faceted common agricultural policy of the EU, compared to currently implemented goals, is not only expanded to include climate goals, which are planned to allocate as much as 40% of the total budget of the common agricultural policy, but also to tasks in the scope of ecological goals, implemented, among others, by limiting chemization of the agri-food sector. The common agricultural policy planned in this way cannot be effectively implemented against the already assumed limited budget, and its deficit may be even more radically limited due to the anticipated economic slowdown and the crisis caused by the coronavirus epidemic. The implementation of such ambitious goals, with a limited budget for the common agricultural policy, will inhibit the technical-economic and production development of agriculture, reduce the efficiency of agri-food production and will not allow a satisfactory increase in agricultural income. Thus, this will result in further liquidation of many farms, including smaller farms, which are particularly important in the process of creating the European Green Deal, because by their very nature they run circular economy and produce less schematic production. It should be remembered that in the last 10 years, around 4 million EU farms have abandoned production. Thus, perhaps, the ambitious assumptions about creating a Green Deal will prove to be unrealistic in practice.

In view of the likelihood of an unsatisfactory amount of funds, both EU and national, directed to agriculture, the concept of decentralization (renationalization) of the common agricultural policy is becoming more important through, as Janusz Wojciechowski states, increasing the *possibilities of*

creating own national agricultural policy and creating own national preferences. The internal division of the envelope into direct payments should be the *responsibility of the Member State* [16]. Direct payments should be targeted mainly at holdings actually carrying out agricultural production. Preferential payment rates should be applied to particularly onerous directions of agricultural production, e.g. livestock, and should be directed to farms located in less-favored areas (LFA).

The renationalization of the EU's common agricultural policy, which is proposed by Commissioner Janusz Wojciechowski, should enable the implementation of the concept of universal activation of Polish farms, in particular smaller ones, whose management would naturally and relatively cheaply contribute to shaping the Green Deal. Perhaps the renationalization of the common agricultural policy is particularly necessary in the context of the anticipated global economic crisis.

In the statements of Commissioner Janusz Wojciechowski there are many other important issues concerning the development of agriculture and the EU market:

- The existing need to simplify the common agricultural policy [18]. According to the authors, these are necessary actions, but it should be emphasized that the EC's previous assurances about the implementation of the simplification of the common agricultural policy are in practice cosmetic, resulting with provisions and procedures being still burdensome for manufacturers.

Particularly outstanding examples can be the restrictions still in force related to the breeding and trade of farm animals. They are humiliating for animal breeders. They testify to the dismissive attitude of the agricultural administration towards the farmer, as well as the complete lack of confidence in his professional responsibility. Such negative treatment of needs since Poland's accession to the EU, especially the needs existing in smaller, traditional farms, indicates the lack of decision-making by the national administration in relation to EU regulations and the pro-corporate approach of the administration, favoring agri-food imports and the sale of food in large commercial networks;

- It will be possible to use a relatively greater support for smaller farms, by granting a lump sum as part of the distribution of direct payments [18, p. 15];
- It is necessary to strengthen the position of farmers in the market and to eliminate unfair commercial practices applied in the market in relation to farmers. This is possible through the implementation into national legislation of the Directive of the European Parliament of April 2019 regarding the elimination of these practices [18, p. 15];
- It is necessary to apply crop rotation management on farms. It is of utmost importance, although difficult to implement for large farms, in order to prevent soil sterilization. At the same time, it will be conducive to the protection of nature, especially wildlife [17, p. 10];
- The problem for EU agriculture, as stated by J. Wojciechowski, are overly intensive and industrial farms, which are even a pathology of agriculture (*I see the problem with too much intensive and too much industrial farming*

[...]. This is the kind of pathology in our agriculture). In addition, J. Wojciechowski also sees the negative, anti-ecological features of agribusiness, which in a way forces excessive chemization of agriculture, contrary to the idea of Green Order [1, p. 20, 27];

- Another problem for EU agriculture is according to J. Wojciechowski agri-food imports from South America, which use pesticides that are not allowed in the EU, as well as excessive imports of agri-food raw materials to the EU, which is harmful to EU agriculture and is a threat to *food security*. According to J. Wojciechowski, *farmers cannot be victims of international trade* [1, pp. 11, 18].

SUMMARY

The above analysis leads to the following conclusions:

1. Since the beginning of the system transformation period, i.e. since 1989, the development of the Polish agri-food sector has a meandering, chaotic and unbalanced character. Many production entities, including cooperatives, of the sector (especially in food processing) have been excluded from production and taken over by private entities, as well as foreign corporations, weakly connected with the domestic resource base. As a result, especially due to the abolition of the cooperative system for the purchase of agricultural products, somehow smaller farms were doomed to extermination;
2. The situation has not only not improved, but even worsened after Poland's accession to the EU in 2004. An elite agricultural policy was implemented, favoring the so-called developmental farms, and in addition cumbersome administrative and veterinary restrictions were implemented, which in effect led to the so-called deagrification, i.e. the disappearance of agricultural production, mainly livestock production in most farms, especially in smaller areas. The development of Polish agriculture has become irresponsible and unbalanced, because on one hand, it does not use the production, economic and income potential existing in smaller farms. On the other hand, agri-food imports cover the gap in the supply of agri-food raw materials for the agri-food industry, the internal market and exports. Growing Polish agri-food export is very import-intensive, at the cost of excluding many farms from production;
3. Exclusion or even exclusion of smaller farms from agricultural production (disappearance of mass and spatially widespread agricultural production, especially animal production), while the dominant, weakly connected with domestic production, large-scale retail food trade (often imported), potentially reduces Polish food security (food security) in the event of socio-economic or political-military crises. This is contradictory with the Polish *raison d'état*;
4. Due to the increase in production intensity on developmental farms, many unfavorable phenomena occur, such as the disappearance of crop rotation and the dominance of monocultural crops, the disappearance of grazing animals, especially in livestock farming, a clear decline in the population of many wild animal species found in agricultural areas, reduction of biodiversity crop

on permanent arable land, etc. As a result, the quality of life in agriculture and the countryside is deteriorating;

5. The implementation of the *Strategy for responsible development and the Strategy for sustainable development of rural areas, agriculture and fisheries 2030* provides an opportunity for egalitarian and sustainable development of entire Polish agriculture, including smaller farms [13]. With this in mind, it is necessary to provide state aid in the area of increasing the position of farms on the agri-food market, inter alia, by rebuilding the cooperative market, in terms of productive and economic activation of smaller farms, while liberalizing and simplifying administrative-veterinary provisions and procedures, as well as by supporting the purchase of agricultural and food products (e.g. as part of the recently created Food Platform) and by supporting agri-food processing and export;
6. This articulation of the need for the development of the Polish agri-food sector is consistent with the proposed changes, including renationalization and actions under the EU's common agricultural policy, which constitute the process of creating the Green Deal. The implementation of the Green Deal concept is conditioned by stimulating the development of production and economic activation of family farms, especially those smaller in area, managing the so-called closed circulation, which is particularly necessary nowadays in relation to Polish agriculture;
7. The newly appointed Commissioner for Agriculture Janusz Wojciechowski proposes many solutions within the framework of the common agricultural policy, converging with the development needs of Polish agriculture;
8. Unfortunately, the anticipated economic crisis can significantly verify the plans and actions envisaged in the framework of the creation of the European Green Deal. Perhaps, the necessary remedy for this is the renationalization of the common agricultural policy, especially in some of its areas.

PODSUMOWANIE

Powyższa analiza upoważnia do następujących wniosków:

1. Od początku okresu transformacji ustrojowej, tj. od 1989 roku, rozwój polskiego sektora rolno-żywnościowego ma charakter meandryczny, chaotyczny i nierównoważony. Wiele podmiotów produkcyjnych, w tym spółdzielczych, sektora (zwłaszcza w przetwórstwie żywnościowym) zostało wyłączonych z produkcji i przejętych przez podmioty prywatne, również zagraniczne korporacje, słabo powiązane z krajową bazą surowcową. W efekcie, zwłaszcza wobec zlikwidowania spółdzielczego systemu skupu produktów rolnych, niejako na zagładę zostały skazane mniejsze obszary gospodarstwa rolne;
2. Sytuacja nie tylko nie uległa poprawie, a wręcz pogorszyła się po akcesji Polski do UE w 2004 roku. Wdrożono elitarną politykę rolną, faworyzującą tzw. gospodarstwa rozwojowe, a ponadto wdrożono uciążliwe obostrzenia administracyjno-weterynaryjne, co w efekcie doprowadziło do tzw. dezagrifikacji, tj. zaniku produkcji rolnej, głównie zwierzęcej w większości gospodarstw rolnych, zwłaszcza mniejszych obszarowo. Rozwój polskiego rolnictwa nabrał charakteru nieodpowiedzialnego

- i niezrównoważonego, gdyż z jednej strony, nie wykorzystuje potencjału produkcyjno-ekonomicznego oraz dochodowego istniejącego w mniejszych obszarowo gospodarstwach rolnych. Z drugiej strony, lukę w podaży surowców rolno-żywnościowych na potrzeby przemysłu rolno-spożywczego, rynku wewnętrznego i eksportu pokrywa import rolno-żywnościowy. Rosnący polski eksport rolno-żywnościowy jest bardzo importochłonny, niejako kosztem wyłączenia z produkcji wielu gospodarstw rolnych;
- Wyłączenie, czy wręcz wykluczenie z produkcji rolnej gospodarstw mniejszych obszarowo (zanik masowej i powszechnej przestrzennej produkcji rolnej, zwłaszcza zwierzęcej), przy jednocześnie dominującym, słabo powiązanim z krajową produkcją, wielkosieciowym handlem detalicznym żywnością (często importowaną), obniża potencjalnie polskie bezpieczeństwo żywnościowe (*food security*) na wypadek kryzysów społeczno-gospodarczych, czy polityczno-militarnych. Jest to sprzeczne z polską racją stanu;
 - Na skutek wzrostu intensywności produkcji w gospodarstwach rozwojowych pojawia się wiele niekorzystnych zjawisk, takich jak: zanik gospodarki płodozmianowej i dominacja upraw monokulturowych, zanik wypasu zwierząt, zwłaszcza w chowie fermowym, wyraźny spadek populacji wielu dzikich gatunków zwierząt występujących na terenach rolniczych, ograniczenie bioróżnorodności roślinnej na trwałych użytkach rolnych, itp. W efekcie pogarsza się jakość życia w otoczeniu rolnictwa oraz na wsi;
 - Wdrożenie *Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju oraz Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* stanowi szansę na egalitarny i zrównoważony rozwój polskiego rolnictwa, wszystkich, w tym mniejszych obszarowo, gospodarstw rolnych [13]. W tym celu, niezbędna jest pomoc państwa w zakresie zwiększenia pozycji gospodarstw rolnych na rynku rolno-żywnościowym, między innymi poprzez odbudowę spółdzielczego rynku zbytu, w zakresie aktywizacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw mniejszych obszarowo, przy jednoczesnym zliberalizowaniu i uproszczeniu przepisów i procedur administracyjno-weterynaryjnych, jak również, poprzez wsparcie skupu produktów rolnych i żywnościowych (np. w ramach działań powstałej ostatnio Platformy Żywnościowej) oraz poprzez wsparcie przetwórstwa rolno-żywnościowego i eksportu;
 - Tak wyartykułowane potrzeby rozwoju polskiego sektora rolno-żywnościowego są zbieżne z proponowanymi zmianami, w tym renacjonalizacją i działaniami w ramach wspólnej polityki rolnej UE, składającymi się na proces tworzenia Zielonego Ładu. Realizację koncepcji Zielonego Ładu warunkuje stymulowanie rozwoju aktywizacji produkcyjno-ekonomicznej gospodarstw rodzinnych, zwłaszcza mniejszych obszarowo, gospodarujących w tzw. obiegu zamkniętym, co jest szczególnie niezbędne obecnie w odniesieniu do polskiego rolnictwa;
 - Nowo powołany Komisarz do spraw rolnictwa Janusz Wojciechowski proponuje wiele rozwiązań w ramach wspólnej polityki rolnej, zbieżnych z potrzebami rozwojowymi polskiego rolnictwa;
 - Niestety, przewidywany kryzys gospodarczy może istotnie zweryfikować plany i działania przewidywane w ramach tworzenia Europejskiego Zielonego Ładu. Być może, koniecznym *remedium* na to jest renacjonalizacja wspólnej polityki rolnej, zwłaszcza w niektórych jej obszarach.

REFERENCES

- COMMITTEE ON AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT, ASSOCIATED COMMITTEE: COMMITTEE ON THE ENVIRONMENT, PUBLIC HEALTH AND FOOD SAFETY. 2019.** „Hearing of Janusz Wojciechowski Commissioner – Designate (Agriculture)”. Tuesday, October 2019. Brussels. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2016.** „Małe gospodarstwa rolne w Polsce a paradygmat rozwoju zrównoważonego”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2016.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część I – Zagadnienia wstępne”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 1/2017.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część II”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2017.

REFERENCES

- COMMITTEE ON AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT, ASSOCIATED COMMITTEE: COMMITTEE ON THE ENVIRONMENT, PUBLIC HEALTH AND FOOD SAFETY. 2019.** „Hearing of Janusz Wojciechowski Commissioner – Designate (Agriculture)”. Tuesday, October 2019. Brussels. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2016.** „Małe gospodarstwa rolne w Polsce a paradygmat rozwoju zrównoważonego”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2016.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część I – Zagadnienia wstępne”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 1/2017.
- GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017.** „Niezbędność pogłębiania swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część II”. *Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego* 2/2017.

- [5] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2018.** „Potrzeby i działania w zakresie racjonalizacji polskiej polityki rolnej (w aspekcie społeczno-ekonomicznym oraz ochrony środowiska naturalnego)”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2018.
- [6] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2018.** „Problemy wsi i rolnictwa: potrzeba zmiany paradygmatu i działań rozwojowych z uwzględnieniem gospodarstw mniejszych obszarowo”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2018.
- [7] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2019.** „Środowisko naturalne w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030; znaczenie rolnictwa dla środowiska”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2019.
- [8] **GRUPA EPL W PARLAMENCIE EUROPEJSKIM. 2018.** „Realia i co dalej...”. Kwartalnik Społeczno-Polityczny, marzec/czerwiec 2018 (36/37).
- [9] **KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH. 2019.** „74. posiedzenie izb rolniczych państw grupy wyszehradzkiej”. Polska Wieś. Czasopismo Krajowej Rady Izb Rolniczych, nr 11- listopad 2019 r. Wersja internetowa - luty 2020 r.
- [10] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej rolnictwa, obszarów wiejskich i rybactwa w Polsce, maj 2019 r.” Wersja internetowa – sierpień 2019 r.
- [11] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Produkty regionalne i tradycyjne”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [12] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Raport z konsultacji publicznych Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [13] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [14] **NIŻNIKOWSKI R., J. NIEMCZYK. 2017.** „Pogłębianie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie”. Przegląd Hodowlany. Organ Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego: 4/2017.
- [15] **PRZEWODNICZĄCA KOMISJI EUROPEJSKIEJ. 2019.** „Pismo określające zadania. Janusz Wojciechowski Komisarz do spraw rolnictwa”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [16] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Gospodarstwa rodzinne w polityce europejskiej – niezbędna zmiana podejścia”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [17] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Odpowiedzi na kwestionariusz Parlamentu Europejskiego. Dodatkowe pytania pisemne do kandydata na Komisarza do spraw rolnictwa”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [18] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Odpowiedzi na kwestionariusz Parlamentu Europejskiego udzielone przez kandydata na Komisarza”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [5] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2018.** „Potrzeby i działania w zakresie racjonalizacji polskiej polityki rolnej (w aspekcie społeczno-ekonomicznym oraz ochrony środowiska naturalnego)”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2018.
- [6] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2018.** „Problemy wsi i rolnictwa: potrzeba zmiany paradygmatu i działań rozwojowych z uwzględnieniem gospodarstw mniejszych obszarowo”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2018.
- [7] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2019.** „Środowisko naturalne w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030; znaczenie rolnictwa dla środowiska”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2019.
- [8] **GRUPA EPL W PARLAMENCIE EUROPEJSKIM. 2018.** „Realia i co dalej...”. Kwartalnik Społeczno-Polityczny, marzec/czerwiec 2018 (36/37).
- [9] **KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH. 2019.** „74. posiedzenie izb rolniczych państw grupy wyszehradzkiej”. Polska Wies. Czasopismo Krajowej Rady Izb Rolniczych, nr 11- listopad 2019 r. Wersja internetowa - luty 2020 r.
- [10] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej rolnictwa, obszarów wiejskich i rybactwa w Polsce, maj 2019 r.” Wersja internetowa – sierpień 2019 r.
- [11] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Produkty regionalne i tradycyjne”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [12] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Raport z konsultacji publicznych Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [13] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2019.** „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [14] **NIZNIKOWSKI R., J. NIEMCZYK. 2017.** „Pogłębianie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie”. Przegląd Hodowlany. Organ Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego: 4/2017.
- [15] **PRZEWODNICZĄCA KOMISJI EUROPEJSKIEJ. 2019.** „Pismo określające zadania. Janusz Wojciechowski Komisarz do spraw rolnictwa”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [16] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Gospodarstwa rodzinne w polityce europejskiej - niezbędna zmiana podejścia”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [17] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Odpowiedzi na kwestionariusz Parlamentu Europejskiego. Dodatkowe pytania pisemne do kandydata na Komisarza do spraw rolnictwa”. Wersja internetowa – luty 2020 r.
- [18] **WOJCIECHOWSKI J. 2019.** „Odpowiedzi na kwestionariusz Parlamentu Europejskiego udzielone przez kandydata na Komisarza”. Wersja internetowa – luty 2020 r.

- [19] **WOŚ A., J. ZEGAR. 2002.** „Rolnictwo społecznie zrównoważone”. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- [20] **ZEGAR J. 2009.** „Rolnictwo społecznie zrównoważone. Utopia czy realność”. Nowe Życie Gospodarcze: grudzień 2009.

- [19] **WOS A., J. ZEGAR. 2002.** „Rolnictwo społecznie zrównoważone”. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- [20] **ZEGAR J. 2009.** „Rolnictwo społecznie zrównoważone. Utopia czy realność”. Nowe Życie Gospodarcze: grudzień 2009.